

POSTANOWIENIE

Dnia 30 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący)

SSN Paweł Księżak (sprawozdawca)

SSN Adam Redzik

w sprawie z powództwa P. sp. z o.o. z siedzibą w W.
przeciwko Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
o naruszenie zbiorowych interesów konsumentów i nałożenie kary pieniężnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw
Publicznych w dniu 30 stycznia 2019 r.,
zażalenia strony powodowej na wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 8 marca 2018 r., sygn. akt VII AGa [...],

uchyla zaskarżony wyrok i pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

UZASADNIENIE

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: Prezes UOKiK) decyzją z 13 grudnia 2010 r., nr [...], uznał za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 24 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. Nr 50, poz. 331; dalej: u.o.k.k.):

1) działanie P. SA (obecnie P. sp. z o.o.) polegające na doręczeniu konsumentom regulaminów świadczenia usług telekomunikacyjnych oraz usług telekomunikacyjnych Prefiks 1069 obowiązujących od 1 lipca 2009 r. w nieczytelnej formie graficznej, tj. sporządzonych bardzo małą czcionką o kolorze niebieskim,

a przez to utrudniającym percepcję ich treści przez konsumentów, co stanowi naruszenie obowiązku formułowania wzorca umowy jednoznacznie i w sposób zrozumiały (art. 385 § 2 k.c.) i narusza jednocześnie dobre obyczaje, przez brak rzetelnego traktowania konsumenta jako partnera umowy;

2) działanie polegające na utrudnianiu wykonywania przez konsumentów prawa do wypowiedzenia umowy o świadczenie usług telekomunikacyjnych w związku z wprowadzeniem do obrotu z konsumentami nowych regulaminów świadczenia usług telekomunikacyjnych oraz usług telekomunikacyjnych Prefiks 1069 obowiązujących od 1 lipca 2009 r., przez wprowadzanie w błąd co do możliwości i sposobu realizacji tego prawa, co wyczerpuje znamiona praktyki rynkowej wprowadzającej w błąd, określonej w art. 5 ust. 1 i 3 pkt 4 w związku z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. Nr 171, poz. 1206, dalej jako u.p.n.p.r) oraz stwierdził zaniechanie stosowania wyżej wymienionych praktyk z dniem 1 lipca 2009 r. Prezes Urzędu nałożył na powoda za stwierdzone naruszenie zakazu praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów kary w wysokości 3.643.913 zł oraz 8.097.586 zł.

Powód zaskarżył decyzję Prezesa Urzędu odwołaniem.

Sąd Okręgowy w W. – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: SOKiK) wyrokiem z 12 września 2012 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że obniżył karę za praktykę polegającą na utrudnianiu wykonywania przez konsumentów praw do wypowiedzenia umowy do kwoty 5.668.310 zł. W pozostałym zakresie odwołanie powoda zostało oddalone.

Powód zaskarżył wyrok SOKiK apelacją w części oddalającej odwołanie oraz w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 8 maja 2013 r., sygn. akt VI ACa [...] zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że uchylił decyzję Prezesa Urzędu w zakresie dotyczącym praktyki polegającej na doręczeniu konsumentom regulaminów świadczenia usług telekomunikacyjnych w nieczytelnej szacie graficznej, a w pozostałym zakresie oddalił apelację powoda.

Powód zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w części oddalającej jego apelację oraz w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach.

Powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Wyrokiem z dnia 27 sierpnia 2014 r., III SK 80/13 Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w części, tj. w punktach 2 i 3 (tj. oddalającej apelację i orzekającej o kosztach) i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy stwierdził, że kluczowym problemem prawnym w przedmiotowej sprawie jest zagadnienie, czy przedsiębiorcy można zarzucić naruszenie zbiorowych interesów konsumentów w rozumieniu art. 24 u.o.k.k. w wyniku przypisania mu odpowiedzialności za zachowania pracowników przedsiębiorców tworzących jego sieć dystrybucji.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 23 stycznia 2015 r., sygn. akt VI ACa [...], uchylił zaskarżony wyrok SOKiK w punkcie drugim w części dotyczącej punktu II oraz punktu III podpunktu 2 zaskarżonej decyzji oraz w punkcie trzecim dotyczącym kosztów postępowania i w tym zakresie przekazał SOKiK do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego i apelacyjnego. Sąd Apelacyjny stwierdził, iż w konsekwencji dokonanej wykładni prawa przez Sąd Najwyższy należało przyjąć, że w postępowaniu przed SOKiK doszło do nierozpoznania istoty sprawy. W ocenie Sądu Apelacyjnego, SOKiK nie badał w ogóle kwestii, czy zarzucanych czynów dopuścili się pracownicy powoda, czy też pracownicy innych przedsiębiorców, a jeśli pracownicy powoda – to w jakim zakresie, ani też nie ustalał zakresu umocowania pracowników przedsiębiorców tworzących sieć dystrybucyjną usług powoda. Za przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania przemawiała konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w znacznym zakresie i na okoliczności, które nie były przedmiotem ustaleń i oceny w dotychczasowym postępowaniu. W toku dalszego postępowania należało w ocenie Sądu Apelacyjnego poczynić ustalenia co do okoliczności wskazanych przez Sąd Najwyższy, a w szczególności zbadać, czy i które ze zdarzeń wskazywanych w zaskarżonej decyzji miały miejsce w placówkach należących do powoda oraz czy z umów tworzących sieć dystrybucji powoda wynikało upoważnienie do przyjmowania

w imieniu powoda oświadczeń woli konsumentów o wypowiedzeniu umowy ze skutkami wynikającymi z art. 95 § 2 k.c.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy wyrokiem z dnia 3 października 2016 r. SOKiK uchylił pkt II oraz pkt III ppkt 2 zaskarżonej decyzji i zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania. SOKiK zwrócił uwagę, że to na pozwanym, jako wywodzącym skutki prawne, ciążył obowiązek wykazania stosowania przez powoda zarzucanej mu praktyki, czego pozwany nie zdołał uczynić. Oddalił wniosek pozwanego zgłoszony na rozprawie o zobowiązanie powoda do złożenia umów zawieranych z podmiotami tworzącymi sieć dystrybucji sieci P. według stanu na czerwiec 2009 r. i przeprowadzenie dowodu z tych umów na okoliczność umocowania podmiotów tworzących sieć dystrybucji P. do odbierania w imieniu powoda oświadczeń woli klientów o wypowiedzeniu umowy o świadczenie usług telekomunikacyjnych – wobec braku oznaczenia dokumentów i uznania wniosków jako spóźnionych.

Od powyższego wyroku apelację wniósł pozwany.

Wyrokiem z dnia 8 marca 2018 r. Sąd Apelacyjny w [...], sygn. akt VII AGa [...], uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania SOKiK, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego. Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że na obecnym etapie postępowania jest związany oceną prawną i wskazaniem co do dalszego postępowania wyrażonymi w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 23 stycznia 2015 r., VI ACa [...] oraz wykładnią prawa dokonaną w niniejszej sprawie przez Sąd Najwyższy w wyroku z 27 sierpnia 2014 r., III SK 80/13 (art. 398²⁰ k.p.c.). Sąd Najwyższy w powołanym orzeczeniu wyraził zapatrywanie, że „gdyby po sprecyzowaniu ustaleń faktycznych okazało się, że przynajmniej niektóre z przywołanych powyżej <incydentów> przy wykonywaniu przez konsumentów ustawowego prawa do wypowiedzenia umowy, polegających na wprowadzeniu konsumentów w błąd, miały miejsce w placówkach należących do powoda, powodowi można przypisać naruszenie zbiorowych interesów konsumentów w sposób opisany w punkcie 2 sentencji decyzji Prezesa Urzędu. Konkluzja taka byłaby również zasadna, gdyby z umów tworzących sieć dystrybucji powoda wynikało, że tworzący je przedsiębiorcy umocowani byli do przyjmowania

w imieniu powoda oświadczeń woli konsumentów o wypowiedzeniu umowy ze skutkami wynikającymi z art. 95 § 2 k.c.". Sąd Apelacyjny podniósł również, że Sąd Apelacyjny w wyroku z dnia 23 stycznia 2015 r., VI ACa [...], uchylając wyrok SOKiK i przekazując mu sprawę do ponownego rozpoznania, wskazał, że SOKiK „w ogóle nie badał kwestii, czy zarzucanych czynów dopuścili się pracownicy powoda, czy też innych przedsiębiorców, a jeżeli pracownicy powoda – to w jakim zakresie, ani też nie ustalał zakresu umocowania pracowników przedsiębiorców tworzących sieć dystrybucyjną usług powoda” a także, że „w toku dalszego postępowania należy poczynić ustalenia co do okoliczności wskazanych przez Sąd Najwyższy, a w szczególności zbadać, czy i które ze zdarzeń wskazywanych w zaskarżonej decyzji miały miejsce w placówkach należących do powoda oraz czy z umów tworzących sieć dystrybucji powoda wynikało upoważnienie do przyjmowania w imieniu powoda oświadczeń woli konsumentów o wypowiedzeniu umowy ze skutkami wynikającymi z art. 95 § 2 k.c.”.

Sąd Apelacyjny w wyroku z dnia 8 marca 2018 r., uzasadniając uchylenie wyroku wskazał, że analiza stanowiska SOKiK prowadzi do wniosku, że nie zastosował się on do węzłowych wskazań co do dalszego postępowania wyrażonych w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 23 stycznia 2015 r. i nie uzupełnił luk, których istnienie przesądziło o uchyleniu poprzedniego wyroku SOKiK wydanego w badanej sprawie. Wytyczne Sądu Apelacyjnego (z wyroku z dnia 23 stycznia 2015 r.) idą dalej niż tylko zalecenie zbadania wniosków dowodowych stron i obejmują poczynienie ustaleń co do okoliczności wskazanych przez Sąd Najwyższy. Uznanie przez SOKiK, że podjęcie czynności procesowych, na podstawie wniosków dowodowych strony, nie umożliwiło poczynienia ustaleń co do okoliczności wskazanych przez Sąd Najwyższy, a więc wypełnienia wytycznych Sądu Apelacyjnego, aktualizowało po stronie Sądu Okręgowego obowiązek przeprowadzenia stosownych dowodów z urzędu. W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał, że pominięcie węzłowych wskazań co do dalszego postępowania, wyrażonych w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 23 stycznia 2015 r. i nie uzupełnienie luk, których istnienie przesądziło o uchyleniu poprzedniego wyroku SOKiK, uzasadnia stwierdzenie, że sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy.

Zażalenie na wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 8 marca 2018 r. wniósł powód. W zażaleniu powód zarzucił naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. poprzez jego bezpodstawne zastosowanie, tj. zastosowanie wynikające z błędnej konkluzji, iż SOKiK naruszył art. 386 § 6 k.p.c., a wskutek tego nie rozpoznał istoty sprawy, co miało uzasadniać uchylenie jego wyroku i skierowanie sprawy do kolejnego rozpoznania w pierwszej instancji. W uzasadnieniu wskazano, że SOKiK zastosował się do oceny prawnej wyrażonej we wcześniejszych wyrokach sądów wyższych instancji oraz przeprowadził postępowanie dowodowe zgodnie ze wskazaniem Sądu Apelacyjnego – w takim zakresie, jaki uznał za zasadny i dopuszczalny w świetle obowiązujących przepisów proceduralnych. Ponadto Sąd Apelacyjny mógł i powinien był samodzielnie uzupełnić luki, które dostrzegł w podstawie faktycznej rozstrzygnięcia, zamiast kierować sprawę do kolejnego (już trzeciego) rozpoznania w pierwszej instancji ze wskazaniem przeprowadzenia tam bliżej nieskonkretyzowanych „stosownych dowodów” z urzędu. Obowiązek przeprowadzania dowodów z urzędu przez SOKiK w sprawie z odwołania przedsiębiorcy z uwagi na interes publiczny może być kwestionowany. Zarzucono, że logika rozumowania Sądu Apelacyjnego leżąca u podstaw zaskarżonego wyroku nakazywałaby przeprowadzenie postępowania dowodowego z urzędu we wszystkich sprawach z odwołań od decyzji Prezesa Urzędu.

W odpowiedzi na zażalenie pozwany Prezes UOKiK wniósł o oddalenie zażalenia. Zdaniem Prezesa UOKiK Sąd Apelacyjny w wyroku z dnia 23 stycznia 2015 r. zawarł jasne wytyczne co do dalszego postępowania w sprawie. Wytyczne te nie zostały jednak zrealizowane a w konsekwencji SOKiK nie poczynił ustaleń, od których zależy rozstrzygnięcie sporu. W tej sytuacji za oczywiste należy uznać naruszenie dyspozycji art. 386 § 6 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. ma na celu jedynie skontrolowanie przez Sąd Najwyższy, czy orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji, przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, zostało prawidłowo oparte na jednej z przesłanek przewidzianych w

art. 386 § 2 lub 4 k.p.c., a więc, czy powołana przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylenia odpowiada wskazanej w uzasadnieniu podstawie ustawowej i czy rzeczywiście wystąpiła w sprawie. Dokonywana ocena powinna mieć zatem charakter formalny i skupiać się wyłącznie na ustanowionych w powyższych przepisach przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji i nie może wkraczać nie tylko w ocenę merytorycznego stanowiska sądu drugiej instancji w kwestii materialnoprawnych podstaw rozstrzygnięcia, lecz także w ocenę prawidłowości zastosowania przez ten sąd innych przepisów prawa procesowego, nie związanych bezpośrednio ze wskazaną przyczyną uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013 nr 3, poz. 41, z dnia 25 czerwca 2015 r., V CZ 6/16, z dnia 29 października 2015 r., I CZ 92/15 i z dnia 7 kwietnia 2016 r., II CZ 6/15).

Sąd Apelacyjny, uchylając zaskarżony wyrok, powołał się na nierozpoznanie istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji (art. 386 § 4 k.p.c.).

Sąd Najwyższy wskazywał wielokrotnie, że nierozpoznanie istoty sprawy, w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., jest wadliwością rozstrzygnięcia polegającą na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź zaniechaniu zbadania przez ten sąd materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów stron z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. postanowienia z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22, z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36, z dnia 19 czerwca 2013 r., I CSK 156/13; z dnia 25 czerwca 2015 r., V CZ 35/15, i z dnia 7 kwietnia 2016 r., II CZ 6/16). Nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi także w przypadku dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby poczynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej; w takiej sytuacji uzasadnione jest uchylenie orzeczenia ze względu na respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013 nr 5, poz. 68, z dnia 23 września 2016 r., II CZ 73/16, z dnia 24 stycznia 2017 r., V CZ 92/16,

z dnia 22 lutego 2017 r., IV CZ 112/16, IV CZ 113/16 i IV CZ 114/16, oraz z dnia 14 czerwca 2017 r., IV CZ 18/17 i IV CZ 25/17).

Nie stanowi nierozpoznania istoty sprawy pominięcie niektórych dowodów, które mogły przysłużyć się do rozpoznania sprawy, lub nierozważenie wszystkich okoliczności faktycznych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2011 r., III CSK 330/10). Z tego względu wszelkie inne wady rozstrzygnięcia, dotyczące naruszeń prawa materialnego czy procesowego – poza nieważnością postępowania i nieprzeprowadzeniem postępowania dowodowego w całości – nie uzasadniają uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Błędne jest stanowisko Sądu Apelacyjnego, jakoby SOKiK nie rozpoznał istoty sprawy. Żadna z opisanych wyżej sytuacji mieszczących się w zakresie pojęcia „nierozpoznanie istoty sprawy” nie zachodzi w niniejszym postępowaniu. SOKiK przeprowadził postępowanie dowodowe i ustalił określony stan faktyczny, niewątpliwie odnoszący się do merytorycznej płaszczyzny sporu i w konsekwencji rozstrzygnął istotę sprawy. Wadliwości postępowania SOKiK, które dostrzegł sąd odwoławczy, nie polegają na „nierozpoznaniu istoty sprawy”, lecz ewentualnie na dokonaniu niepełnych ustaleń faktycznych, co było konsekwencją ograniczonego postępowania dowodowego. Nie jest zatem tak, jak wskazuje Sąd Apelacyjny, że SOKiK nie poczynił ustaleń co do okoliczności wskazanych przed Sąd Apelacyjny w wyroku z dnia 23 stycznia 2015 r., lecz – na co trafnie zwraca uwagę powód w zażaleniu – poczynił ustalenia w zakresie, który uznał za prawnie dopuszczalny, o charakterze negatywnym, tj. ustalił, że określonych okoliczności pozwany nie udowodnił. Kognicja Sądu Najwyższego w niniejszej sprawie nie obejmuje rozstrzygnięcia problemu, czy SOKiK trafnie oddalił wnioski dowodowe jako spóźnione, ani to, czy powinien przeprowadzić postępowanie dowodowe z urzędu po to, by zrealizować wytyczne Sądu Apelacyjnego. Dla rozstrzygnięcia zażalenia znaczenie ma jedynie okoliczność, że jeśli Sąd Apelacyjny uznał oddalenie wniosków dowodowych za nieuzasadnione albo dostrzegł potrzebę przeprowadzenia określonych dowodów z urzędu, to powinien dowody takie przeprowadzić samodzielnie; konieczność uzupełnienia postępowania dowodowego nie jest natomiast wystarczającą podstawą dla uchylenia wyroku SOKiK.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z 394¹ § 3 k.p.c. Sąd Najwyższy uwzględnił zażalenie i uchylił zaskarżony wyrok, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie (art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ w związku z 394¹ § 3 k.p.c.).